

LEDBESKRIVNING (4-7)

4. Illhargens gravfält (se bild nedan) är daterat till yngre järnåldern, 400-1 050 efter Kristus. Här finns cirka 115 synliga gravar. Under järnåldern brändes den döde ofta på bål och begravdes sedan tillsammans med personliga tillhörigheter och andra gravgåvor i en urna. Över gravgömmen restes sedan ett gravmonument, till exempel ett röse, en domarring eller en sten. Gravarna i Illhargens gravfält består främst av runda stensättningar och högar men det finns även så kallade treuddar samt en ovanlig fyrudd. Normalt så begravde man under denna tidsperiod, sina döda intill där man bodde men placeringen av detta gravfält, långt från funna boplatser är ovanlig och tyder på att flera byar eller ensamgårdar använt gravfältet. Att det ligger så många fornlämningar kring Emån och dess biflöden tyder på att vattendragen spelade en viktig roll som transportvägar.

5. Mela kvarn (se bild nedan) ligger på Storegårdens ägor och har som äldsta bevarade del stenfoten från 1600-talet. Dit hör även en mjölnarbostad och en mindre lada. I kvarnen finns ett industrimuseum över Bäcksedasonen, ingenjör Oscar Jonsson (1880-1966) vilken i början på 1900-talet patenterade en vinkelkoppling med namnet Volvo, som ersatte tidigare konstruktioner med

kugghjul. Han tillverkade även en luftkyld 4-cylindrig luftkyld bensinmotor som komplement till vattenkraften från Emån som drev två industrier som låg i anslutning till kvarnen.

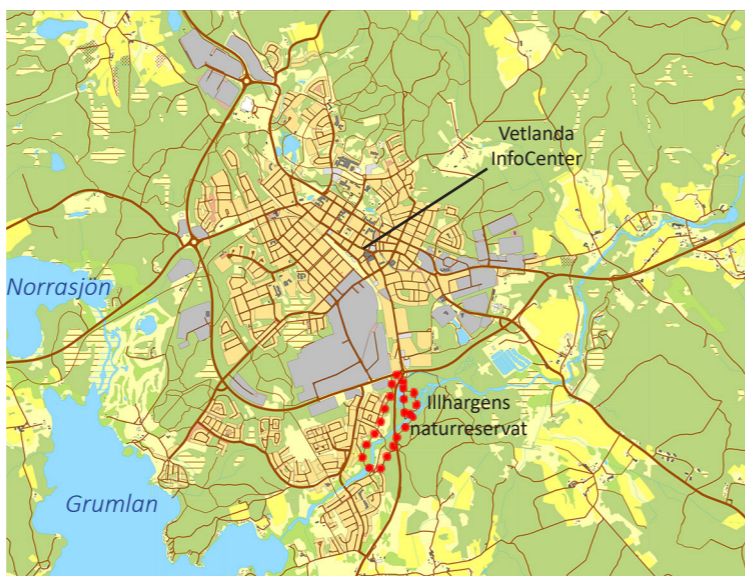

6. Stensåkra gård förvärvades 1880 av Daniel August Jonsson från Stora Snärle och försålde 1945 av sonsonen Gottfrid Jonsson till Vetlanda stad. Förutom mangårdsbyggnaden finns på andra sidan gångvägen den f.d. arrendatorsbostaden uppförd 1912 där det även fanns mjölnarbostad samt två statorbostäder. Huset är numera ombyggt till enfamiljshus. Mellan mangårdsbyggnaden och Emån finns ett koloniområde där man själv kan odla sina grönsaker. På Stensåkras marker ligger idag stora bostadsområden in mot Vetlanda centrum.

7. Stensåkra kvarn var en s.k. tullkvarn, vilket betyder att den var avgiftsbelagd av mjölnaren i motsats till en gemensamt ägd byakvarn. Ett elverk tillkom 1918 i en utbyggnad av tegel som innehöll en turbin vilken distribuerade el till stora delar av Bäckседа. Kvarnen och kraftstationen brann 1925 men återuppbyggdes samma år

Dryga kilometern från Vetlanda centrum finns denna lättillgängliga vandringsled med natur- och kulturupplevelser på spångar genom Illhargens naturreservat och utefter Emån, där man bland annat passerar ett gravfält från bronsåldern, kolonilotter, Mela- och Stensåkra kvarn. Leden är även tillgänglig för rullstolsburna (info på kartsidan).

Inte störa - inte förstöra det är huvudregeln i allemansrätten

Ta med skräpet

All nedskräpning utomhus är förbjuden. En fimp i en sommartorr skog kan ödeläga värden för miljoner. Glas, burkar och kapsyler kan skada både människor och djur, och plastpåsar kan orsaka stort lidande om djuren får dem i sig. Ställ därför aldrig soppsåsar bredvid ett fullt sopställe.

Eldning

Elda aldrig om det finns minsta fara för brand. Vid torrt väder råder ofta eldningsförbud. Kontakta kommunens räddningstjänst (brandförsvaret) eller InfoCenter om du är osäker på vad som gäller. Om du har eldat - släck ordentligt med vatten. Du kan bli dömd till böter och skadestånd om elden sprider sig. Elda aldrig direkt på berget. Det spricker sönder och får fula sår som aldrig läks.

Nödsituation Tel: 112

Nummerupplysningen Tel: 118 118

Vetlanda vårdcentral Tel 010-243 20 10

Vetlanda kommun Tel: 0383-971 00

Vetlanda

ILLHARGENS NATURRESERVAT

2. Illhargens naturreservat är etablerat 1963 och utvidgat 1998 och har en yta på 45 hektar. I området finns det förutom vandringsleder även ett handikappsanpassat spångsystem. Lederna går genom ett mycket naturskönt område där Emån delar upp sig ett antal småfåror, ett så kallat kvillområde som har uppkommit genom att marken lutar svagt mot nordväst. Skogen domineras av klibbal och björk. Vide, säl, skogsolvan, getapel och skogstry bildar täta snår. Vattnet och näringstillgången ger en frodande växtlighet som uppskattas, inte bara av oss människor, utan även av insekter, kräldjur och fåglar. Här häckar årligen ett sextiotal olika fågelarter, bl.a. forsärla, kungsfiskare, drillsnäppa, rörhöna, kricka och strömstare. Här finns även utter, flodpärlmussla och ormbunkeväxten safsa, tibast och grönvit nattviol. Under våren strax före lövsprickningen täcks marken nästan helt av vitsippor. På andra sidan Emån ligger **Illhargens gravfält**, se **8.** vilket kan nås via en träbro.

Allemansrätten gäller inte fullt ut i naturreservatet. Man är skyldig att känna till och rätta sig efter de föreskrifter som finns för området.

Uttern får man tyvärr sällan syn på, men spår i strandkanten och längs iskanter i dammar och vattendrag avslöjar att den finns där. Utterns spillning luktar viol och det är ett säkert tecken på om det är en utter som varit framme. Ofta hittar man spillningen på någon sten i vattenbrynet. Uttern är ju Smålands landskapsdjur och Emån med dess biflöden räknas som kärnområde för utterstammen i södra Sverige. Utternas värsta fiende är biltrafiken som skördar många offer. Vägverket jobbar därför med att skapa säkra utterpassager under broar vid bäckar och åar, så att uttern slipper söka sig upp på vägarna. Uttern har glädjande nog ökat i antal de senaste åren.

Flodpärlmusslan är en annan hotad art som finns i Emån, bland annat i Illhargen. Flodpärlmusslan är 10-15 cm lång och 5-7,5 cm hög. Den är tämligen platt och har njurformigt skal. Den lever i klara rinnande vatten med sand, grus eller stenbotten. Den kan bli mycket gammal, den äldsta funna individen var 280 år! Fortplantningen är väldigt speciell där honan, som blir könsmogen i 20-årsåldern, släpper ut miljontals små flodpärlmussellarver, glochidier. För att en larv skall kunna utvecklas och bli en mussla så måste den fastna på gälarna hos en lax eller öring. Här parasiterar larven 8 - 10 månader innan den faller av och utvecklas sedan till färdig mussla. Undersökningar har visat att endast en av 100 miljoner larver utvecklas till en mussla.

Safsa är en högväxt, flerårig ormbunke med något grenig jordstam. Arten blir ofta meterhögt och har stora, matt ljusgröna blad som är dubbelt parbladiga. Bladens småflikar har slät kant. Sporangesamlingarna sitter i en upp till tre decimeter lång, grenig ställning i spetsen av vissa blad. Svepefjäll saknas. Safsa växer på skuggiga växtplatser vid åar med rinnande, syrerikt vatten. Den lever på grusiga steniga ställen i eller vid vattnet. De flesta av safsans växtplatser ligger i Blekinge och östra Småland.

LEDBESKRIVNING (1-3)

Från Vetlanda torg följer ni Lasarettsgatan 1 300 meter söderut till Hargenrondellen, vilken ni passerar genom gångtunneln som gående eller cyklist. Med bil passerar ni rondellen och kör in på väg 31 där ni svänger vänster direkt vid infarten till Hargendammen där det finns en parkeringsplats och en informationsskylt över Illhargens naturreservat.

1. Grynkvärnen vid Hargen uppfördes 1910 som en trevånings tegelbyggnad, och ersatte en tidigare nedbrunnen träbyggnad. Kvarnen med tillhörande elverk tillhörde Stensåkra gård (se 6.) fram till 1945 då den försålde till Vetlanda stad, som i sin tur sålde kvarnbyggnaden till Rationella maskiner som tillverkade förpackningsmaskiner. När företaget som numera heter IRAM flyttade till Brogårds industriområde köptes fastigheten av Vetlanda kommun som 1994 sålde den vidare till Vetlanda Energi AB.

2. Illhargens naturreservat (se fördjupad text).

3. Emån är det största vattendraget i sydöstra Sverige. Ån har sina källor i trakterna av Bodafors i Nässjö kommun och mynnar ut i Östersjön vid Em, söder om Oskarshamn. Emån är 22 mil lång och dess avrinningsområde är ungefär 4 500 km². Bara sju procent av ytan är sjö. Strax ovanför utflödet vid Emsfors är normalvattenflödet 30 m³/s men varierar mellan 107 och 6 m³/s. Som allra mest har det mätts 270 m³/s vid Emsfors och som minst 2 m³/s. Vid höga flöden är det stora risker för översvämningar med stora ekonomiska skador som följd och vid låga flöden under 3 m³/s så skadas djur och växtlivet i ån. I Emån finns ett stort antal fiskarter, bland annat finns Sveriges största fisk malen längre ner i Emån. Den största mal som fångats i Sverige var i sjön Båven 1871, den var 3,6 m lång och vägde 180 kg! Emåförbundet, som är placerade i Vetlanda, är ett vattenråd som bland annat jobbar med att försöka jämna ut flödet i Emån genom att sköta regleringen vid de dammar som finns.

A. Vetlanda kontaktcenter, Storgatan 5B, Vetlanda, Tel: 0383-971 00 kommun@vetlanda.se

Dessutom finns hotell, vandrarhem, restauranger och lunchställen. För mer information se även www.vetlanda.se

B. Vetlanda Resecentrum, Bangårdsgatan 9. Järnvägsstation, busshållplats, taxi och kiosk.

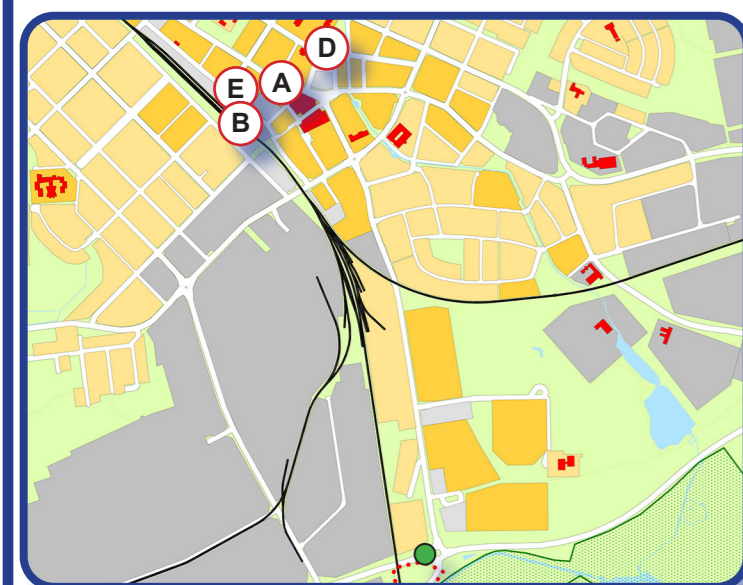
C. Bad & Gym, Norra Esplanaden 20, Vetlanda, Tel: 0383-967 22, med bastu, solarie och gym.

D. Vetlanda Stadshotell Best Western, Stortorget 5, 574 32 Vetlanda, Tel: 0383-120 90.

E. Centralhotellet, Bangårdsgatan 14, 574 31 Vetlanda, Tel: 0383-100 07

F. Kvarndammens Vandrarhem och B&B, Brogatan 3, 574 34 Vetlanda, Tel: 0383-199 21. Frukostservering eller självhushåll.

G. Östanå Camping, Gamla Östanåvägen 7, Vetlanda, Post: Ekebäcksvägen 5A, 574 39 Vetlanda, Tel: 0383- 171 77.

Vetlanda centralort med sina ca 13 000 innevånare ligger inbäddad i grönska utmed Emåns dalgång på det småländska höglandet ungefär 180 m över havet. Landskapet runt staden är kuperat med djupa skogar, goda odlingsmarker, böljande sjöar och porlande vattendrag.

Landsbygden genomkorsas av ett stort antal vindlande småvägar och stigar som bjuder på många upplevelser för vandraren eller cyklisten. Här finns riktiga vildmarker med höga naturvärden och hänsynskrävande arter som i Illhargens naturreservat med bland annat utter, kungsfiskare, öring och flodpärlmussla.

Här finns rika forn- och kulturlämningar i form av runstenar och gravrösen eller platser som den mytomspunna Hultaby slottsruin. Här finns fiskrika sjöar som Grumlan, Norrasjön och Flögen utmed Emåns mittfåra. Inte minst finns här en levande landsbygd med vackra herrgårdar och röda torpstugor. En rik bygd med rika upplevelser.

Ha en trevlig utflykt!

FÖRKLARING

Badplats	Matservering
Busshållplats	Parkering
Café	Rastplats
Camping	Torrtoalett
Dricksvatten	Turistinformation
Järnvägsstation	Utsiktstorn
Livsmedel	Vattentoalett
Logi	Vindskydd

- Grön led, max 5%
- Gul led, max 8%

Trycksak producerad av Vetlanda kommun

Foton: Göran Sollin och Sara Lööf

Denna naturvårdssatsning har medfinansierats genom statsbidrag förmedlade av Länsstyrelsen i Jönköpings län

Safsa, foto Pär-Olof Högstedt

Grön led, 850 m Gul led 2,3 km

200 m

